

Дмитро МИКОЛЕНКО

(Харків, Україна)

**Російська історіографія кінця XIX – початку XX ст. про політичну
діяльність Стефана Стамболова**

В останній чверті XIX – на початку XX ст. Балканський півострів представляв собою один з найбільш нестабільних регіонів світу. Перманентна криза в Османській імперії, національно-визвольні рухи місцевих народів проти турецького панування, а також грецький, румунський, сербський, чорногорський і болгарський досвіди розбудови власної державності – все це залишало Балкани в епіцентрі міжнародного життя.

Важливе геополітичне значення Південно-Східної Європи як мосту між Заходом і Сходом визначило прагнення провідних держав світу здійснювати вплив на тамтешню ситуацію. Російська імперія у цьому контексті не була виключенням. Її намагання встановити вигідний для себе режим судноплавства у протоках Босфор і Дарданелли змушували шукати можливість зміцнення своїх позицій на півострові. Ключем до цього могли стати молоді та амбітні держави регіону – Сербія, Болгарія і Чорногорія. Зобов'язані власною свободою, а також близькі у культурному сенсі, вони розглядалися Санкт-Петербургом як потенційні провідники його інтересів.

Після війни з Туреччиною у 1877 – 1878 рр. особливі надії Росія покладала на міцну і водночас слухняну їй Болгарію. Але Сан-Стефанському проекту¹, згідно з яким передбачалося створення значного за площею і населенням Болгарського князівства, так і не судилося стати реальністю. Берлінський трактат 1878 р., запропонований західноєвропейськими державами, котрі не могли змиритися з володарюванням Російської імперії у Чорному морі, розвіяв надії Санкт-Петербурга. «Велику Болгарію» було суттєво обмежено. До того ж Росія зіткнулася з іншою небажаною для себе тенденцією – частина правлячих еліт цієї балканської країни почала виказувати незадоволення постійним втручанням Санкт-Петербурга у внутрішні справи. 1886 року її представники

захопили владу в Князівстві. Того ж року Росія і Болгарія, за ініціативи першої, розірвали дипломатичні відносини.

Складність і суперечливість взаємин між вказаними державами в останню чверть XIX ст. визначили неоднозначність ставлення до Софії російської громадськості. З одного боку, вона симпатизувала православній слов'янській державі, з іншого, не завжди схвально сприймала внутрішню та зовнішню політику Болгарії. Період правління уряду «стамболовістів»² у 1887 – 1894 рр. – яскраве тому підтвердження. Негативний образ влади, що її уособлював прем'єр-міністр разом зі своїми прибічниками, на тлі лояльно налаштованого до своєї визволительки народу – ось основний сюжет публікацій російських газет і журналів, присвячених ситуації у цій балканській країні.

В дореволюційній російській науці теми, пов'язані з новою історією Болгарії, були доволі популярними. Їхнім вивченням займалися такі дослідники як П. О. Матвєєв [10], П. М. Мілюков [11], О. О. Башмаков [1], М. В. Юркевич [22; 23], М. Р. Овсяний [13; 14], О. Л. Погодін [20], М. С. Державін [4], В. І. Пічета [17; 18], М. В. Ястребов [24] і П. О. Лавров [24]. Метою даної статті є аналіз публікацій, де розкривається політична діяльність Стефана Ніколова Стамболова (1854 – 1895 рр.) – учасника болгарського національно-визвольного руху проти турецького панування, голови IV Звичайних народних зборів (1884 – 1885 рр.), члена регентської ради (1886 – 1887 рр.), лідера Народно-ліберальної партії (1886 – 1895 рр.), прем'єр-міністра (1887 – 1894 рр.), відомого поета, а також однієї з найсуперечливіших постатей у болгарській історії, яку однозначно негативно сприймала російська громадськість.

На сьогодні існує чимало історіографічних оглядів дореволюційних робіт російських авторів, присвячених Болгарії нового часу. Проте вони носять або загальний характер [6; 7], або стосуються спеціальної проблематики [2; 3; 8], котра жодним чином не відноситься до політичної діяльності С. Стамболова. Лише деякі болгарські спеціалісти частково аналізують російську

дореволюційну історіографію зазначеної проблеми, однак їхні дослідження невичерпні [9; 15; 16].

У Росії найпершим твором, в якому побіжно згадується особа С. Стамболова, стала книга [10] випускника юридичного факультету Харківського університету, правознавця Павла Олександровича Матвєєва (1844 – ? рр.). Матеріали, що залучив автор для написання роботи, представляють собою законодавчі акти Болгарії та особисті спогади дослідника. Протягом 1881 – 1882 рр. П. О. Матвєєв перебував на державній службі у Східній Румелії, де виконував обов'язки радника дирекції правосуддя, а тому добре знав реалії внутрішньої ситуації в автономній області та у Князівстві. Це дозволило йому докладно розкрити особливості політичного життя Болгарії того часу. Він виправдовує політику Росії на Балканах, засуджує ініційоване князем Александром Батенбергом об'єднання Князівства і Східної Румелії. В цілому авторська оцінка подій 1879 – 1885 рр. у Болгарії не суперечить офіційному ставленню Санкт-Петербурга до прийняття Тирновської конституції, князя Александра Батенберга та його режиму надзвичайних повноважень 1881 – 1883 рр., окремих політиків тощо.

Що ж стосується С. Стамболова, то у книзі він постає перед читачем лише декілька разів. Вперше – як прибічник П. Каравелова, з котрим вони разом у 1884 р. заснували опозиційну уряду Д. Цанкова Ліберальну партію. Характеризуючи це угруповання, П. О. Матвєєв підкреслює негативне ставлення до нього з боку російського генерального консула в Софії у 1883 – 1884 рр. О. Іоніна через неоднозначне сприйняття П. Каравелова Санкт-Петербургом [10, с. 198]. У наступній згадці С. Стамболов називається одним з найбільш вірогідних претендентів на роль вождя цієї політичної сили, адже, на думку, П. О. Матвєєва, авторитет і вплив П. Каравелова серед однопартійців протягом 1884 – 1885 рр. поступово падав, лідер перетворювався на номінальну фігуру. Натомість С. Стамболов здобув собі популярність та користувався повагою з боку більшості представників Ліберальної партії. Автор також підкреслює, що російський дипломатичний агент у Софії в 1884 – 1885 рр.

О. Кояндер дає позитивну характеристику можливому кандидату на роль нового вождя [10, с. 211].

Таким чином, побіжні згадки про майбутнього прем'єр-міністра Болгарії у книзі П. О. Матвєєва не дають можливості створити його чіткий образ. Звичайно, С. Стамболов був членом партії, яку в Росії вважали незручним партнером, і її прихід до влади був небажаним для Санкт-Петербурга. Однак сам політик не розглядався дослідником як загрозна для російських інтересів особа.

Автором однієї з перших узагальнюючих робіт [14] з історії Болгарії є Микола Романович Овсяний (1847 – 1913 рр.). Значна частина життя цього відомого російського публіциста пов'язана з Балканами. Він брав участь у війні 1877 – 1878 рр. проти Туреччини, займав посаду губернатора Кюстендільського округу Болгарії у 1878 – 1880 рр., служив діловодом відділу у справах Балканського півострова при Головному штабі Воєнного міністерства Російської імперії. З 1886 по 1893 р. мешкав у Чорногорії, де був вихователем князя Данііла. Під час Балканських війн 1912 – 1913 рр. М. Р. Овсяний виконував обов'язки члена ради Слов'янського благодійного товариства у Старій Сербії, де займався доброчинністю, допомагаючи місцевим жителям, постраждалим під час бойових дій.

Саме у нарисі М. Р. Овсяного вперше у російській історіографії більш-менш детально розглядаються періоди регентства і прем'єрства С. Стамболова. Дослідник дає характеристику болгарському політику: «...людина рішуча, самовладна і пронирилива» [14, с. 65]; та акцентує увагу читачів на його негативних, з точки зору автора, моментах діяльності: «...по відношенню до Росії тримається зухвалого образу дій. Політичний злочинець в Росії, ...не лише знаходив собі притулок у Болгарії, а й міг отримати посаду державного службовця. Російська мова виключена з учбових закладів. Стамболов з гордістю казав, що своїми діями він щонайменше на п'ятдесят років відвернув Болгарію від Росії» [14, с. 68].

М. Р. Овсяний вказує на зближення Софії з Віднем і наводить декілька фактів, ілюструючи цей процес. Так, автор посилається на австро-угорського міністра закордонних справ у 1881 – 1895 рр. графа Густава Кальнокі, котрий в своїх публічних заявах не шкодував компліментів на адресу «доброго ладу і дисципліни», встановлених у Болгарії під час прем'єрства С. Стамболова. Інший приклад – це аудієнція, якої удостоївся голова уряду від імператора Франца Йосифа у 1893 році [14, с. 68].

Характеризуючи відносини між прем'єр-міністром і князем Фердинандом, М. Р. Овсяний підкреслює зверхність і зарозумілість, з якими С. Стамболов ставився до монарха. «Голова уряду навіть наклав руку на приватну переписку Кобурга» [14, с. 69], – пише автор. Вирішальним моментом у їхньому протистоянні стало призначення на посаду воєнного міністра лояльного до князя полковника Рачо Петрова. Останній забезпечив Фердинанду підтримку з боку армії. Лише після цього Кобург скористався своїм законним конституційним правом – наважився покінчити зі «стамболовістським» управлінням, відправивши прем'єра у відставку.

Розкриваючи реакцію громадськості Болгарії на відсторонення С. Стамболова, дослідник пише, що «...інформацію про падіння уряду народ зустрів з надзвичайним захопленням, як звільнення від іноземного ярма» [14, с. 69]. Втім таке твердження є доволі сумнівним, адже перші звістки про цю подію спричинили по всій країні масові мітинги прихильників колишнього прем'єр-міністра з основною вимогою учасників акцій – повернути його до влади [21].

Насамкінець автор згадує про вбивство С. Стамболова, скоєне у 1895 р. Обмежуючись констатацією цього факту, він не називає ні виконавців, ні можливих замовників цього злочину.

Слід зазначити, що у своєму нарисі М. Р. Овсяний не розкрив декілька питань, без розгляду яких характеристика політичної діяльності С. Стамболова виглядає неповною. По-перше, це його участь у національно-визвольному русі проти османського панування; по-друге, відносини між Софією і Стамбулом

протягом 1886 – 1894 рр.; по-третє, політика уряду стосовно вирішення македонського питання як частини болгарської національної проблеми; по-четверте, соціально-економічні заходи кабінету міністрів. Зате автор відверто виправдовує політику Санкт-Петербурга щодо Болгарії та перекладає відповідальність за розрив дипломатичних відносин на С. Стамболова, ігнорує факт наявності у прем'єра великої армії прихильників, котрі з розчаруванням зустріли відставку уряду. Епоху правління «стамболовістів» він характеризує крізь призму болгарсько-російських взаємин, що не дозволило йому об'єктивно і неупереджено оцінити політику кабінету міністрів Народно-ліберальної партії.

Свій внесок у вивчення політичної діяльності С. Стамболова зробив і російський історик³, суспільно-політичний діяч⁴, професор Варшавського (1902 – 1908 рр.), Харківського (1910 – 1919 рр.) і Белградського⁵ (1939 – 1941 рр.) університетів Олександр Львович Погодін (1872 – 1947 рр.). На сторінках написаної ним «Історії Болгарії» [19; 20]⁶ він характеризує С. Стамболова як державного політика, котрий втілював у життя власну концепцію розвитку країни. Автор відзначає притаманний йому патріотизм, а також прагнення здобути для Болгарії повну незалежність. На відміну від М. Р. Овсяного, О. Л. Погодін звернув увагу на суттєві здобутки уряду С. Стамболова: «...зумів звести Болгарію на ноги» [19; с. 277]. Проте поряд із цим історик розкриває й негативну сторону режиму 1887 – 1894 рр., критикуючи прем'єра за узурпацію влади в країні, а також його методи управління, що призвели до «...деморалізації [населення – Д. М.], встановлення [у Болгарії – Д. М.] атмосфери підкупу і шантажу» [19, с. 277].

О. Л. Погодін доволі критично ставився до слов'янофільства [5, с. 173], можливо тому він з розумінням сприймав прагнення С. Стамболова орієнтуватися на європейські країни. Вчений констатує, що «...політик із щирого русофіла, яким його знав П. Д. Паренсов [російський генерал, воєнний міністр Болгарії у 1879 – 1880 рр. – Д. М.], перетворився на переконаного

противника впливу [Санкт-Петербурга – Д. М.], котрий радів розриву з Росією» [19, с. 277].

День відставки уряду «стамболовістів» О. Л. Погодін називає святом для Болгарії, коли вся країна нарешті позбулася тиранії. Автор позитивно оцінює зближення Софії і Санкт-Петербурга після відсторонення С. Стамболова. На думку дослідника, загибель колишнього прем'єра стала результатом помсти за жорстокі репресії, які чинив політик під час свого перебування при владі [19, с. 277].

Незважаючи на те, що в «Історії Болгарії» поза увагою автора залишилося широке коло питань, пов'язаних з політичною діяльністю С. Стамболова, це дослідження є значним кроком вперед у вивченні теми. Олександр Львович першим з російських істориків розглянув С. Стамболова не як ворога Санкт-Петербурга, а як державного діяча, котрому були небайдужі національні інтереси своєї країни. Автор не ідеалізує політику Російської імперії на Балканах та поблажливо ставиться до прагнення Болгарії позбутися нав'язливої опіки з боку визволительки.

На початку ХХ ст. розпочав свою наукову кар'єру відомий історик Володимир Іванович Пічета (1878 – 1947)⁷. 1914 року він опублікував дві роботи, в яких провину на зіпсовані взаємини між Софією і Санкт-Петербургом покладав не на Стамболова, як це робили його попередники, а на генерала М. В. Каульбарса, котрий очолив спеціальну місію, направлену 1886 року царським урядом у Болгарію задля нормалізації відносин з цією країною [17; 18]. «Своїми безтактними діями, – пише В. І. Пічета, – він лише налаштував проти себе народ, посиливши австрофільські настрої». С. Стамболов, на думку дослідника, хоча і відверто симпатизував Відню, не хотів конфлікту з Росією і робив усе задля того, щоб «задобрити Александра III». Проте неспроможність Н. В. Каульбарса знайти компроміс з регентом остаточно переконала імператора у необхідності розриву дипломатичних зв'язків з Софією [17, с. 19].

У своїх книгах В. І. Пічета не розкриває політики уряду «стамболовістів», однак, заслуговує на увагу його версія причин вбивства лідера Народно-

ліберальної партії. Історик висловив думку, що після своєї відставки С. Стамболов готував заколот проти князя Фердинанда, намагаючись відсторонити його від влади. Але ці плани були викриті. Автор підкреслив зацікавленість Кобурга у смерті колишнього прем'єра, вважаючи його ініціатором замаху [18, с. 30].

Більшість питань, пов'язаних з темою, що нас цікавить, залишилася поза увагою В. І. Пічети. Однак необхідно відмітити те, що автор не намагався виправдати зовнішню політику Росії на Балканах. Це дозволило йому об'єктивно оцінити причини розриву дипломатичних відносин між Софією і Санкт-Петербургом.

У порівнянні з вищевказаними роботами, більш докладно діяльність С. Стамболова як політика висвітлена у книзі Миколи Володимировича Ястребова⁸ (1869 – 1923 рр.) і Петра Олексійовича Лаврова⁹ (1856 – 1929 рр.) «Історія болгарського народу» [24]. Характеризуючи зовнішню орієнтацію Болгарії протягом правління уряду «стамболовістів», дослідники підкреслюють, що «дружні відносини Стамболова з Австро-Угорщиною були визначені симпатіями князя Фердинанда, і, крім того, забезпечували спокій, серед якого Європа могла легше звикнути з правлінням Саксен-Кобург-Готської династії у Болгарії. Австрофільство політики Софії забезпечувало милостиві прийоми Фердинанда і Стамболова у резиденції імператора Франца Йосифа і здавалося запорукою офіційного визнання князя всією Європою» [24, с. 409]. М. В. Ястребов і П. О. Лавров ігнорують той факт, що зближення цих двох держав було визначено категоричною відмовою Російської імперії йти на компроміс з Болгарією. Перебуваючи у дипломатичній ізоляції, уряд С. Стамболова шукав підтримку з боку великих держав. Першою ж на контакт із ним пішла саме Австро-Угорщина.

Автори книги також дають оцінку болгарсько-турецьким відносинам: «Звичайно, демонстративна дружба Стамболова з Туреччиною означала відмову від рішучої постановки питання про долю Македонії, але, з іншого боку, сприяла розширенню кордонів болгарського Екзархату за рахунок

приєднання до нього кількох нових єпархій [у цій області. – Д. М.]» [24, с. 409]. М. В. Ястребов і П. О. Лавров першими з істориків охарактеризували політику уряду «стамболовістів» щодо вирішення македонського питання. Інші російські дослідники – Павло Миколайович Мілюков (1859 – 1943 рр.), Олександр Олександрович Башмаков (1858 – 1943 рр.), Микола Севастьянович Державін (1877 – 1953 рр.), які більш глибоко займалися вивченням македонської проблеми, у своїх роботах [1; 4; 11] зовсім недоречно обходять цю тему¹⁰.

В «Історії болгарського народу» розглядається й економічна політика уряду С. Стамболова. Н. В. Ястребов і П. О. Лавров критично поставилися до регулярних зовнішніх позик, в результаті чого, на думку авторів, держава могла потрапити у фінансову кабалу до західноєвропейських держав [24, с. 410]. А от характеризуючи нову епоху в історії Болгарії – період правління «народняків»¹¹ у 1894 – 1899 рр., історики підкреслювали суттєві успіхи в економіці країни. При цьому вони ігнорували значне зростання промислового виробництва під час прем'єрства С. Стамболова, що стало можливим у тому числі завдяки використанню кредитних коштів [12, с. 241].

М. В. Ястребов і П. О. Лавров згадують конфлікт, який розгорівся 1894 р. між С. Стамболовим та воєнним міністром полковником М. Савовим. Розгніваний на свого підлеглого голова уряду негайно звернувся до князя з вимогою звільнити непокірного офіцера. Як далі відзначають автори, саме заміна М. Савова Р. Петровим – улюбленцем князя, зіграла злий жарт зі С. Стамболовим. Новий керівник відомства користувався авторитетом та популярністю серед солдат і офіцерів, тому за короткий час зумів забезпечити опору князю з боку армії. Заручившись такою підтримкою, Фердинанд наважився відправити С. Стамболова у відставку.

Окремо в роботі М. В. Ястребов і П. О. Лавров аналізують мотиви відставки уряду С. Стамболова. На їхню думку, князь Фердинанд, коли приймав рішення усунути «стамболовістів», керувався деякими обставинами. Перша з них – це особиста неприязнь княгині Марії-Луїзи до прем'єра, друга – прагнення монарха відновити дипломатичні відносини з Російською імперією,

адже відсторонення голови кабінету міністрів від влади було однією з основних вимог Санкт-Петербурга до Болгарії, а також умовою відродження дружніх двосторонніх зв'язків. Ще однією причиною падіння режиму С. Стамболова дослідники вважають його непопулярність серед здебільш проросійськи налаштованого населення країни [24, с. 410], що, як уже відзначалося, є доволі сумнівним твердженням.

Розкриваючи мотиви вбивства колишнього прем'єра, автори «Історії болгарського народу» висувають аналогічну з О. Л. Погодіним версію – помста з боку недоброзичливців, яких у політика було чимало.

Отже, книга М. В. Ястрєбова і П. О. Лаврова не позбавлена упередженого ставлення до заходів уряду «стамболовістів». Однак, серед інших досліджень російських учених, вона вирізняється осягненням широкого кола питань, пов'язаних з біографією С. Стамболова.

Всі вище згадані роботи були написані під впливом в основному позитивістської концепції розуміння історії, яка домінувала у російській науці наприкінці XIX – на початку XX ст.¹² Проте, характерні для неї прагнення до об'єктивної інтерпретації подій і явищ у випадку з висвітленням політики прем'єр-міністра та його прибічників не було реалізоване у повній мірі – надто заполітизованою залишалася зазначена проблематика. Обставини участі майбутнього члена регентської ради і голови уряду у національно-визвольному русі болгарського народу проти турецького панування, подробиці його приходу до влади у 1886 р., зовнішня політика та соціально-економічні заходи «стамболовістів» не розглядалися російськими дослідниками. Таким чином, тема діяльності С. Стамболова як політика залишилась у числі актуальних для наступних поколінь істориків.

Література

1. *Башмаков, А. А.* (Вещій Олегъ) Болгарія и Македония. – СПб, 1903.
2. *Бондарева В. В.* Болгарский Экзархат в 1878 – 1897 гг. Автореф. дис. ... канд. ист. наук. – Краснодар, 2006.

3. *Гришина Р. П.* Лики модернизации в Болгарии (бег трусцой по пересеченной местности). – М., 2008.
4. *Державин Н. С.* Болгарско-сербскія взаимоотношенія и македонскій вопросъ. – Петроградъ, 1914.
5. *Лаптева Л. П.* Александр Львович Погодин (1872 – 1947) как исследователь истории славян // Средневековый город : межвузовский научный сборник. Саратовский государственный университет. – Саратов, 2006. – Вып. 17.
6. *Лаптева Л. П.* Два века славяноведения в России // Славяноведение в России в XIX – XXI вв. – М., 2007.
7. *Лаптева Л. П.* Славяноведение в дореволюционной России. Изучение южных и западных славян. – М., 1988.
8. *Лямцева Л. В.* Болгарские буржуазные партии в конце XIX – начале XX в. // Социально-политические проблемы в истории зарубежных стран. – Сыктывкар, 1994.
9. *Маринов Д.* Стефан Стамболов и навейшата ни история (Летописни спомени и очерци). – София, 1992. – Ч. 1-2.
10. *Матвеев, П. А.* Болгария после Берлинскаго конгресса. Историческій очеркъ. – СПб., 1887.
11. *Милюков П. Н.* Сербо-болгарские отношения по македонскому вопросу // Сборник журнала «Русское богатство». – СПб, 1899.
12. *Натан Ж.* История экономического развития Болгарии. – М., 1961.
13. *Овсяный Н. Р.* Болгария и болгары. – СПб., 1900.
14. *Овсяный Н. Р.* Болгария. Исторический очерк. – СПб, 1910.
15. *Палангурски М.* България в балканската политика на Русия (1899–1903). – Велико Търново, 1996.
16. *Пантев А.* Англия срещу Русия на Балканите (1879 – 1894). – София, 1972.
17. *Пичета В. И.* Драма болгарскаго народа. Борьба за національное объединеніе Болгаріи. – М., 1914.
18. *Пичета В. И.* Исторический очерк славянства. – М., 1914.

19. *Погодин А. Л.* История Болгарии // История Болгарии / Сост. : С. Шумов, А. Андреев. – М., 2002.
20. *Погодин А. Л.* История Болгарии. – СПб., 1910.
21. Свобода. – 1894. – 20 май.
22. *Юркевич М. В.* Двадцатипятилетние итоги княжества Болгарии. 1879 – 1904. Опыт собрания материалов. – СПб., 1904. – Т. 1. – Кн. 1. Землеведение.
23. *Юркевич М. В.* Двадцатипятилетние итоги княжества Болгарии. 1879 – 1904. Опыт собрания материалов. – СПб., 1905. – Т. 2. – Кн. 2. – Ч. 1. Статистика состояния населения.
24. *Ястребовъ Н. В., Лавров П. А.* История болгарского народа. – Петроградъ, 1916.

---

¹ В його основі був попередній мирний договір, підписаний між Російською і Османською імперіями за результатами війни 1877 – 1878 рр., де зазначалося, що до автономного у складі Порти Болгарського князівства мали увійти Мезія, Македонія, Південна Добруджа та значна частина Фракії.

² Представники Народно-ліберальної партії на чолі з її лідером – на той час прем'єр-міністром країни С. Самболовим. Це моя пропозиція.

³ Випускник Петербурзького університету. У 1901 р. захистив магістерську дисертацію (тема : «З історії слов'янських переселень»), а 1904 р. – докторську (тема : «Сліди коренів-основ у слов'янських мовах»).

⁴ Депутат Харківської міської думи у 1919 р.

⁵ Працював у Белградському університеті з кінця 1919 р., проте посаду професора отримав лише у 1939 р.

⁶ У 2002 року роботу О. Л. Погодіна було перевидано у збірці «Історія Болгарії». Див.: Погодин, А. Л. История Болгарии / А. Л. Погодин // История Болгарии / Сост. : С. Шумов, А. Андреев. – М., 2002.

⁷ Випускник Московського університету 1901 р. Працював викладачем Академії комерційних наук, Московського університету, Вищій жіночих курсів, з 1918 р. Московського державного університету. В. І. Пічета – перший ректор Білоруського державного університету (1921 – 1929), академік АН УРСР з 1928 р., заслужений професор УРСР (1926), член-кореспондент АН СРСР з 1939 р., академік АН СРСР з 1946 р.

⁸ Російський історик і філолог, професор Петроградського університету (1917 – 1919 рр.), автор чисельних наукових праць з історії слов'янських країн. З 1920 р. мешкав у Празі.

⁹ Російський і радянський філолог-славіст, випускник Московського університету, академік РАН (1923 р.). Професор Новоросійського (з 1898 р.) і Санкт-Петербурзького (з 1900 р.) університетів. Учасник багатьох експедицій на Балкани, автор наукових публікацій, присвячених історії і писемності південнослов'янських народів.

¹⁰ Автори в основному зосереджують увагу на сербській трактовці македонського питання та намаганнях Белграда домогтися поділу області на сфери впливу. П. М. Мілюков і М. С. Державін згадують деяких болгарських політиків – К. Стоїлова, Д. Грекова та інших, висвітлюючи їхні погляди стосовно македонської проблеми, проте С. Стамболова серед них немає.

¹¹ Члени Народної партії Болгарії, створеної у 1894 р. на основі об'єднаної опозиційної коаліції, яка боролася проти режиму С. Стамболова, представниками різних політичних сил – «радославовістами», деякими колишніми консерваторами та східнорумелійськими «з'єдністами».

¹² Протягом зазначеного часу позитивізм поступово витіснив слов'янофільський і народницький підхід до дослідження історії.

Дмитро Миколенко (Харків, Україна). Російська історіографія кінця XIX – початку XX ст. про політичну діяльність Стефана Стамболова.

У статті розглядаються особливості висвітлення політичної діяльності С. Стамболова російськими вченими істориками. Автор приходить до висновку, що чимало аспектів біографії революціонера, члена регентської ради, прем'єр-міністра розкриваються тенденційно й упереджено. Деякі питання, пов'язані з зазначеною темою, не знайшли відображення у роботах дослідників.

Ключові слова: російська історіографія, С. Стамболов, Народно-ліберальна партія, «стамболовісти».

Дмитрий Миколенко (Харьков, Украина). **Российская историография конца XIX – начала XX ст. о политической деятельности Стефана Стамболова.** В статье рассматриваются особенности освещения политической деятельности С. Стамболова российскими учеными историками. Автор приходит к выводу, что многие аспекты биографии революционера, члена регентского совета, премьер-министра раскрываются тенденциозно и предвзято. Некоторые вопросы, связанные с указанной темой, не нашли отражения в работах исследователей.

Ключевые слова: российская историография, С. Стамболов, Народно-либеральная партия, «стамболовисты».

Dmytro Mykolenko (Kharkiv, Ukraine). **The russian historiography of the late XIX – early XX century of political activity pursued by Stefan Stambolov.** The paper covers the features of Stambolov politics illuminated by Russian historians. The author concludes that many aspects of his biography as a revolutionary, a member of Choirmaster Council, Prime Minister are examined tendentiously and bias. Some issues related to the mentioned theme, are not reflected in the works of researchers.

Key words: Russian historiography, S. Stambolov, People's Liberal Party, «stambolovisty».

Миколенко Дмитро Валерійович – к. і. н., доцент кафедри нової та новітньої історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. e-mail: dmikolenko@gmail.com, тел. моб.: (097) 084-49-39.

УДК 930.2(470+571):[32:929Стамболов]